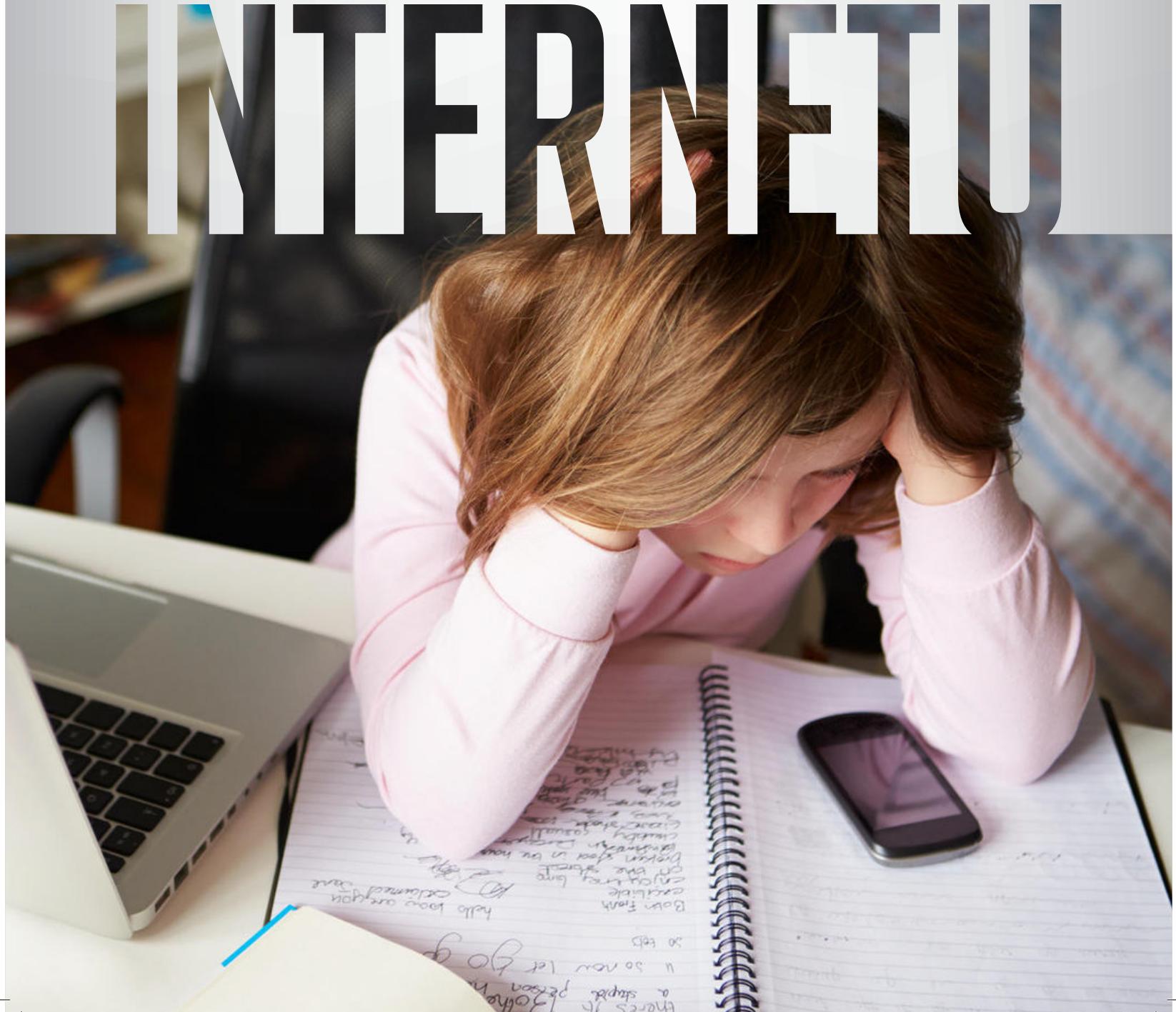

Centar za društveno istraživanje „Global Analitika“

ZAŠTITA DJECE I MLADIH OD NASILJA NA INTERNETU

O organizaciji:

Centar za društveno istraživanje „Global Analitika“ je neprofitna i nevladina organizacija, osnovana sa ciljem angažovanja u osnaživanju zajednice i na podršci stvaranju uslova za pozitivniji sigurnosni ambijent u Bosni i Hercegovini. Global Analitika je od samog početka zvaničnog rada prepoznala da problem maloljetničke delinkvencije i vršnjačkog nasilja, s posebnim akcentom na nasilje na internetu (cyberbullying), koji predstavlja izazov i prijetnju po sigurnost djece i mladih širom Bosne i Hercegovine. Naša misija je unaprijeđenje kvalitete života, sigurnosti življenja kroz osnaživanje zajednice i izgradnju društva utemeljenog na kulti mira, pravdi i jednakosti.

Osnivači i članovi Global Analitike su članovi akademске zajednice – profesori, asistenti i studenti sa više fakulteta Univerziteta na nivou Bosne i Hercegovine, kao i građani koji svojim znanjem, iskustvom žele doprinijeti stvaranju sigurnog okruženja, osnaživanju uloge civilnih udruženja, izgradnji mira, zaštiti i promoviranju ljudskih prava i sloboda, te promicanju kreativnih metoda rješavanja sukoba na individualnoj, grupnoj i političkoj osnovi.

Realiziranjem projektnih aktivnosti i svojim djelovanjem, Global Analitika suprotstavlja se svim oblicima društvenih destrukcija, posebno nasilja i ekstremizma, sa akcentom na prevenciji i istraživanju navedene problematike. Posebno smo posvećeni osjetljivim grupama kao što su djeca, mlađi i žene, tako da je veći dio planskih aktivnosti usmjeren na podizanje svijesti i zaštitu ovih kategorija, a u praktičnom smislu kao dokaz toj podršci većinu članova našeg udruženja čine mlađi i žene.

Global Analitika je organizacija multietničkog karaktera, okuplja neovisne stručnjake iz oblasti sociologije, pedagogije, psihologije, sigurnosti i mirovnih nauka, pravnih nauka, žurnalistike, socijalnog rada i sl.

Fokus u radu dat je na istraživanju i prikupljanju svih relevantnih informacija o maloljetničkoj delinkvenciji i vršnjačkom nasilju, uz potpunu primjenu naučne metodologije i uz holistički pristup sagledavanju problematike te vrste nasilja.

Nasilje na internetu - cyberbullying

Tehnički napredak u posljednjih 20 godina u svijetu broji nemjerljive uspjehe. Jedan od velikih tehničkih uspjeha je uvezanost i lakša, vrlo rasprostranjena komunikacija putem interneta. Upotreba interneta je ljudima proširila mogućnost pronalaženja bitnih informacija, osoba, mogućnost informisanja, bolju povezanost, itd. Međutim pored svih prednosti koje je internet donio svijetu i ljudima, toliko sa upotrebom interneta smo vrlo izloženi raznim štetnostima i rizicima. Stručnjaci ističu da internet briše društvene kočnice. Dopušta ljudima kao i djeci da govore i čine stvari koje ne bi mogli napraviti u interakciji "licem u lice", pa se stiče osjećaj da neće morati odgovarati za takva ponašanja na način na koji bi inače odgovarali za, na primjer, javno izrečene riječi. To daje lažan osjećaj sigurnosti i moći. Nasilje na internetu, u svijetu poznato kao cyberbullying, je opšti pojam za komunikacijske aktivnosti koje se vrše putem interneta, i smatraju se jako štetnim za pojedinca ali i za zajednicu. Tim oblikom nasilja su obuhvaćene sve kategorije stanovništva, samim tim i djeca i mlađi koji se smatraju vrlo ranjivom kategorijom kada je nasilje u pitanju, naročito kada se govori o nasilju putem interneta.

Šta kaže statistika?

Istraživanje u SAD-u, koje je uključivalo djecu u dobi od 10 do 17 godina koja se redovno koriste internetom, pokazalo je da je 19% njih bilo izloženo seksualno neprimjerjenim porukama. Od izložene djece, njih 25% pokazivalo je veći stupanj stresa nakon toga. Najveći stres bio je prisutan kod mlađe djece (od 10 do 13 godina), kod djece koja su se koristila računalom izvan vlastitoga doma, djece koja su dobivala agresivne poruke seksualnog sadržaja, te u slučajevima kad je druga osoba pokušala dijete nagovoriti na susret. Prema podacima istraživanja koje je provelo KJU „Porodično savjetovalište“, 2011.god., na temu „Iskustva korištenja interneta učenika osnovnih škola u Kantonu Sarajevo“ na uzorku od 1941 učenika od petog do osmog razreda u Kantonu Sarajevo, internet u velikoj mjeri koriste i učenici iz gradskih (97,6%), ali i iz prigradskih naselja (89,5%). Takođe njih 77,9% internet koristi za druženje sa prijateljima i njih 33,9% doživjelo je jedan ili više oblika nasilja koji su bili ponuđeni u upitniku, nagovaranje na nasilje, govor mržnje, drogu i sl., objavljivanje slika ili filmova sa neugodnim komentarima, lažno predstavljanje i pisanje u tuđe ime. Zbog većeg pristupa internetu znamo da je problem u 2015.god., čak izraženiji i složeniji. Nažalost, to su jedini podaci istraživanja u Bosni i Hercegovini koje možemo koristiti. U osnovnim i srednjim školama, prosvjetni radnici i pedagozi se susreću sa rješavanjem problema nasilja na internetu među učenicima. Svjedočili smo kroz medije snimku premlaćivanja djevojke ispred srednje škole, kao i slučaju zlostavljanja koji je završio gubitkom mladog života. Nerijetko smo svjedoci snimaka koje djeca i mlađi snimaju tokom nastave ili slobodnog vremena, i ti snimci maltretiranja i ponižavanja kruže internetom i socijalnim mrežama. Važno je naglasiti da je osnova ovog projekta, "Zaštita djece i mlađih od zlostavljanja na internetu", koji je podržan od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH i Vlade Švicarske, proizašla iz slučaja zlostavljanja djevojčice iz osnovne škole, koju su dječaci iz razreda izložili vrijedanju putem socijalne mreže. Dva dječaka su izmjenjivala pogrdne riječi djevojčici, o njenom ponašanju. Na zahtjev roditelja, uz ne naročito strukturalnu podršku škole, zlostavljanje je prestalo, ali konkretne sankcije za počinitelje zlostavljanja su izostale. Izostajanje sankcija za zlostavljanje, počiniocima šalje poruku da je zlostavljanje opravданo i dobro ponašanje, što dovodi do toga da nasilje postane ustaljeni oblik ponašanja počinitelja.

Ko vrši nasilje?

Djeca i mladi žrtve zlostavljanja na internetu su izloženi nasilju koje vrše odrasle osobe ali i njihovi vršnjaci. Iza kompjutera ili mobilnog uređaja se vrlo lako sakrije pravi identitet, uzrast i spol, tako da žrtve najčešće ne znaju ko ih zlostavlja. Zaklonjenost iza kompjutera ili mobilnog aparata takođe podiže slobodu, smjelost i agresivnost u izražavanju zlostavljanja.

Dostupnost ličnih informacija:

Na internetu, na različitim društvenim mrežama ili na blogu djeca i mladi postavljaju svoje lične informacije koje mogu biti anonimne (sakrivene iza nadimka) ali i lako dostupne svima.

Postavljaju se slike, druge lične informacije, od mjesta stanovanja, preko mjesta na koje se izlazi, gdje se djeca i mladi druže, šta vole, šta ih zabavlja, itd. Naime, anonimnost djetetu daje lažni osjećaj sigurnosti te može dovesti sebe u opasnost dajući dovoljno podataka o sebi kako bi pedofil stupio s njim u kontakt. Ta količina ličnih informacija zlostavljačima služi da djecu i mlade upoznaju ko su, kakvi su njihovi interesi, da zloupotrebe slike djece i mladih u različite svrhe. Djeca i mladi trebaju imati na umu da mala informacija vodi ka velikim odgovorima za onoga ko traži žrtvu. Dobivajući dovoljno komadića, sposobni su vidjeti cijelu životnu priču – sve iz informacija koje im djeca i neznajući otkriju. Stoga pružanjem sitnih detalja o sebi, djeca zapravo omogućuju osobama s neprijateljskim namjerama da oblikuju potpunu priču – sastavljenu od informacija koje su im malo po malo nehotice davala. Stoga je bitno da djeca i mladi svoje profile na društvenim mrežama drže privatnim, odnosno zaštite ga.

Nasilje na internetu od strane vršnjaka:

Nasilje na internetu od strane vršnjaka su situacije u kojima je dijete ili mlada osoba izložena napadu drugog djeteta, mlade osobe ili grupe djece, putem interneta ili mobilnog aparata. Tačnije kada govorimo o situacijama u kojima su i počinitelj(i) i žrtva(e) maloljetnici.

Postoje dvije vrste nasilja preko interneta: direktni napad i napad preko posrednika.

Direktni napad događa se kad maloljetnik:

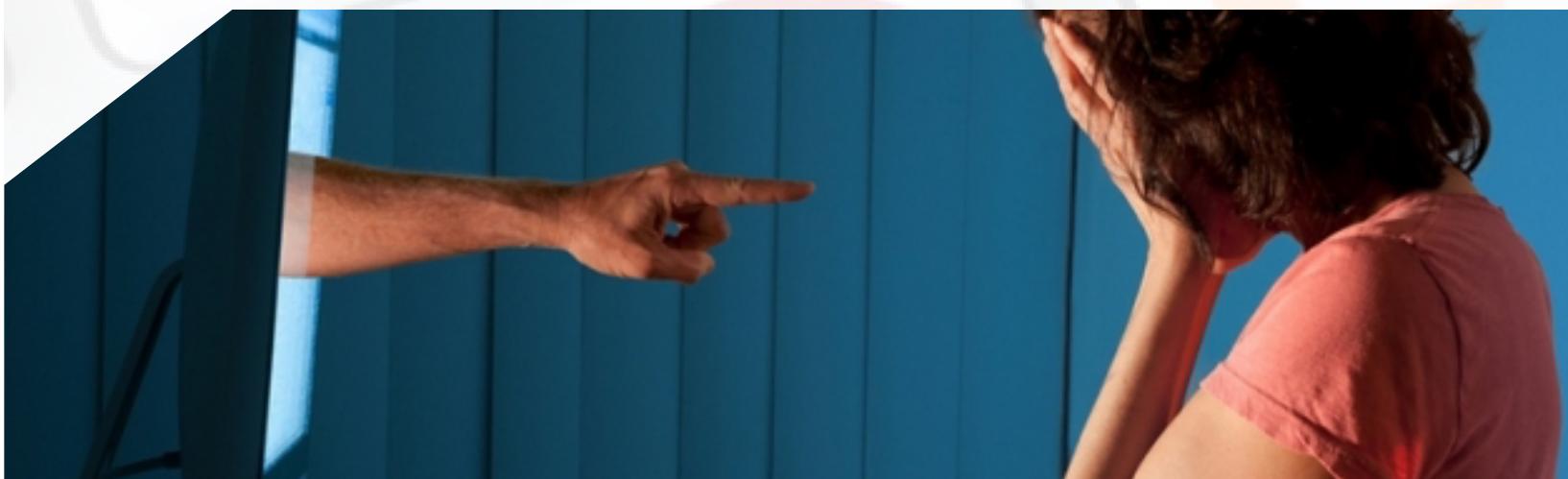
- šalje uz nemirujuće poruke mobitelom, e-mailom, socijalnim mrežama ili na chatu
- ukrade ili promjeni šifru za e-mail, socijalne mreže ili nadimak na chatu
- objavljuje privatne podatke ili neistine na socijalnim mrežama, chatu, blogu ili internetskoj stranici
- šalje uz nemirujuće slike putem e-maila, socijalnim mrežama ili MMS poruka na mobitelu
- postavlja internetske ankete o žrtvi
- šalje viruse na e-mail ili mobitel
- šalje pornografiju i neželjenu poštu na e-mail, socijalne mreže ili mobitel
- lažno se predstavlja kao drugo dijete.

Nasilje preko posrednika događa se kad počinitelj napada žrtvu preko treće osobe, koja toga najčešće nije svjesna. Na primjer, neko dijete sazna šifru drugog djeteta za njegovu e-mail adresu ili nadimak na chatu i tako s njegove e-mail adrese može slati uznemirujuće poruke njegovim prijateljima, ostavljati neprimjerene poruke na blogu, chatu ili forumu. Svima se tako čini da je žrtva zapravo ta koja čini loše stvari. Prijatelji će se posvađati s njime, administrator će isključiti njegov nadimak ili e-mail adresu, roditelji će se naljutiti na njega i bit će kažnen. Žrtve kojima je ukraden nadimak ili šifra su posrednici u zlostavljanju, a toga nisu ni svjesni. Počinitelj može staviti oglas seksualnog ili provokativnog sadržaja u ime žrtve s njezinim brojem mobitela ili adresom. Na taj način dijete može doživjeti mnoge neugodnosti i naći se u opasnosti. Napad preko posrednika najopasnija je vrsta nasilja preko interneta jer često uključuje odrasle, među kojima ima mnogo ljudi s lošim namjerama. Međuvršnjačko nasilje putem interneta uključuje poticanje grupne mržnje, napade na privatnost, uznemiravanje, uhođenje, vrijeđanje, nesavjestan pristup štetnim sadržajima te širenje nasilnih i uvredljivih komentara. Može uključivati slanje okrutnih, zlobnih, katkad i prijetećih poruka, kao i kreiranje internetskih stranica koje sadrže priče, crteže, slike i šale na račun vršnjaka. Takvo se nasilje, odnosi i na slanje fotografija svojih kolega te traženje ostalih da ih procjenjuju po određenim karakteristikama, odnosno da glasaju za osobu koja je, na primjer, najružnija, najnepopularnija ili najdeblja u školi. Djeca katkad na određenoj popularnoj internetskoj stranici traže od ostalih da navedu osobu koju najviše mrze te da o njoj napišu nekoliko riječi, a sve s ciljem da žrtvu osramote pred što većim brojem ljudi. Nasilje na internetu uključuje i "provaljivanje" u tuđe e-mail adrese i račune na socijalnim mrežama, te slanje zlobnih i neugodnih sadržaja drugima.

Posljedice zlostavljanja na internetu

Posljedice nasilja preko interneta katkad mogu biti i ozbiljnije od onih uzrokovanih međuvršnjačkim nasiljem u stvarnim situacijama. Publika nasilja preko interneta često je mnogo šira od one na školskom igralištu ili u razredu. Uz to, kod nasilja na internetu postoji snaga pisane riječi tako da žrtva može svaki put ponovno pročitati šta je nasilnik o njoj napisao, a u verbalnom obliku uvrede se mogu zaboraviti. Pisana riječ djeluje konkretnije i realnije od izgovorene. Vrlo je mala mogućnost za izbjegavanje nasilja putem interneta ili mobilnog aparata, situacije nasilja "licem u lice" se završavaju onog momenta kad žrtva napusti situaciju, dok se nasilje putem interneta nastavlja kad god žrtva pristupi internetu. Posljedice se dodatno usložnjavaju, jer žrtve ne govore o zlostavljanju koje trpi, iz straha, ili iz stida.

U ponašanju djece i mladih se posljedice zlostavljanja mogu prepoznati u ponašanjima koje pokazuju. Međutim zbog razvojne faze u kojoj se nalaze ne može se jasno zaključiti da li su takva ponašanja rezultat razvoja ili trpljenja zlostavljanja. Roditelji razgovorom sa djecom i mladima, dobrim poznavanjem njihove ličnosti mogu povezati da li su ponašanja dio dječijeg temperamenta ili su proizvod zlostavljanja kojeg djeca i mlađi trpe. Djeca i mlađi žrtve zlostavljanja razvijaju depresivne ili agresivne oblike ponašanja. Duboko su povučeni, zatvaraju se i osamljuju, imaju izgubljen i prepadnut pogled, ili su prebučni, galame, viču, ljute se na situacije koje ne daju nikakvog povoda da se ljutnja pokaže, ukoliko imaju mlađu braću i sestre, svoj bijes iskaljuju na njima. Nerijetko se dogodi da žrtva postane nasilnik i počne zlostavljati druge, što je tipičan ciklus nasilje. Takođe, nasilje putem interneta je anonimno što vrlo ojača stav počinitelja, da se nasilje koje čini drugima ne kažnjava i time nasilje postaje stalni obrazac ponašanja počinitelja.

SAVJETI KOJE RODITELJI MOGU DATI SVOJOJ DJECI

- Naučite djecu da ne daju lične informacije na internetu, chat-u, blog-u ili web stranica.
- Naučite ih da budu pažljivi kome daju svoj broj mobitela.
- Naučite djecu da nikome, osim vama (roditeljima) ne govore svoju šifru, čak ni prijateljima.
- Ako im neko pošalje zlonamjernu ili prijeteću poruku, naučite ih da te poruke pokažu odrasloj osobi kojoj vjeruju. Ako dobiju poruku s nepoznatog broja, neka ne odgovaraju. Ne trebaju odgovarati ni na poznate brojeve ako se zbog sadržaja poruke osjećaju loše ili neugodno.
- Naučite ih da ne otvaraju e-mailove koje im salje neko koga ne poznaju ili neko za koga znaju da je zlostavljač.
- Djeci treba objasniti da na internet ne stavljuju ništa što ne žele da drugi vide, da budu oprezni sa slanjem ili postavljanjem, slanjem slika.
- Poruke se ne šalju kad si ljut. Djeci treba objasniti da prije nego pošalju neku poruku, razmisle o tome kako bi se oni osjećali da im je neko pošalje.
- Djecu treba naučiti kako da pomognu svojim prijateljima ukoliko im se prijatelji povjere da su žrtve zlostavljanja.
- Nasilje se ne prikriva i djecu treba naučiti da odmah obavijeste odrasle.
- I na internetu se poštuju pravila ponašanja kao i u svakodnevnom životu.
- Objasnite djeci kako šala može lako od smiješne postati uvredljivom, i to da, ako su ljuti, mogu učiniti nešto zbog čega poslije mogu požaliti. Istaknite im da budu pažljivi kad šalju poruke drugima.
- Naučite djecu da sve što vrijedi za čuvanje njihovih podataka, vrijedi i za čuvanje tuđih. Kao što nećemo pisati svoje pravo ime i ostale podatke, tako bismo se trebali ponašati i prema drugima, ne nanositi štetu otkrivanjem ili dijeljenjem privatnih informacija i ličnih podataka prijatelja.
- Ako dijete dobije neprimjerenu poruku, poziv ili je izloženo nasilju, dajte mu podršku i potaknite ga da odmah razgovara s vama ili nekom drugom odrasлом osobom u koju ima povjerenja (poput nastavnika, školskog pedagoga ili psihologa), kako se problem ne bi pogoršao.
- Ako je riječ o ozbiljnijim oblicima nasilja, naročito zastrašujućim prijetnjama, razmislite o tome da sve prijavite policiji. U takvim slučajevima dobro je sačuvati poruke u mobitelu, ili negdje drugdje zapisati podatke o datumu, vremenu i sadržaju poruke ili poziva.

SAVJETI ZA RODITELJE I NASTAVNIKE!

Nasilje na internetu je sve zastupljenija pojava i nasilju je izložena široka populacija. Djeci su sve dostupnija tehnička sredstva, svi imaju pristup internetu na svakom mjestu i u svako vrijeme, a roditelji nisu u prilici kontrolisati ponašanja djece kako zbog nedostatka vremena tako i zbog nedostatka vještina i znanja u tehničkom području. Roditelji često iz straha ili nemoći ne kontrolišu šta djeca rade za kompjuterom ili na mobilnom aparatu. Takođe, roditelji se osjećaju bespomoćnima jer na prvi pogled izgleda da da zakon, tehnologija, škole i roditelji mogu učiniti vrlo malo kako bi ga zaustavili.

Roditelji djecu od malih nogu podučavaju sigurnim ponašanjima, kako da se zaštite od različitih fizičkih opasnosti, vrelog šporeta, struje, automobila, visine, itd. Jednako tako djecu možemo podučiti kako da se zaštite od zlostavljanja na internetu. Ukoliko roditelj ne poznaje tehnologiju dovoljno da poduči dijete kako da se koristi internetom na siguran način, može naći osobu u okruženju koja dijete o tome može podučiti. Edukacija djece, nadgledanje i razgovor sa djecom su od izuzetne važnosti za razvijanje prihvaćenih i sigurnih ponašanja djece. Djecu treba osnažiti da ukoliko osjete da su žrtve zlostavljanja na bilo koji način, da se roditeljima trebaju povjeriti, i da ako su žrtve zlostavljanja na internetu, da im tehnička pomagala neće biti oduzeta. Najveći broj djece koji su pretrpjela neugodnosti na interentu se nije požalio svojim roditeljima iz straha da će im oduzeti pravo da se koriste kompjuterom ili mobilnim aparatom. U školskom sistemu bi bilo dobro obezbjediti da u školi postoji edukacija o korištenju interneta na siguran i odgovoran način. Kroz učenje o informatici organizovati edukaciju u neformalnom okruženju i dobrom društvu, djeca izmjenjuju iskustva, te grade odgovoran stav prema korištenju interneta. Iako postoje neka softverska rješenja za postizanje sigurnosti, dugoročnije i za zajednicu je puno korisnije kod djece razvijati ličnu odgovornost za ispravno i pogrešno ponašanje kao i da kazna ili nagrada nije jedini odgovor za ispravno ili loše ponašanje. Potrebno je da djeca i mlađi razumiju kakve su sve posljedice nasilja na internetu i kako oni svojim ponašanjem mogu sebi obezbijediti sigurnost i zaštitu. Veliki broj djece i mlađih su izjavili kako najčešće sami gledaju TV i koriste kompjuter ili mobilni aparat. Neophodno je da odrasli, roditelji i nastavnici, posmatraju aktivnosti djece i mlađih na internetu, nadgledati pristup internetu, sve do se odrasli uvjere da se djeca i mlađi spremi suočiti se sa opasnostima, i zaštiti se od istih, koje prijete u virtualnom svijetu. Podaci otkrivaju da većina mlađih sama gleda televiziju i ide na internet.

KRATKI SAVJETI ZA RODITELJE:

Vaša djeca mogu znati više od vas o tehnologiji, ali vi znate više o životu. Dopušteno vam je postaviti pravila i tražiti da se pravila poštuju.

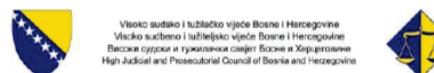
- Pronaći vremena za djecu, kompjuter ili internet ne odgajaju.
- Naučiti više o kompjuterima tako da se može razgovarati s djecom o njima zanimljivim temama.
- Vrijeme korištenja kompjutera ili interneta mora biti ograničeno, djeca i mladi moraju poštovati dogovoren vrijeme za izlazak, trebali bi jednako poštovati i vrijeme provedeno za kompjuterom ili na internetu.
- Sa djetetom se razgovara o opasnostima na internetu i treba ga naučiti da ne daje lične podatke ili informacije ili slike na internetu i da ne dogovara susrete sa nepoznatim osobama koje je upoznalo na internetu.
- Kompjuter staviti u dnevni boravak ili na neko vidljivo mjesto kako bi mogli nadzirati aktivnosti djeteta na interentu
- Kompjuter ili internet ne služe samo za zabavu nego su korisni za učenje. To djeci treba objasniti.
- Upoznati njihove internetske prijatelje onoliko koliko poznajete i ostale prijatelje.
- Naglasite svojoj djeci kako oni nisu krivi ako su žrtve virtualnog nasilja. Recite da im nećete zbog toga oduzeti pravo na korištenje računala - to je glavni razlog što djeca ne govore odraslima kad su žrtve nasilja na internetu.

Ako roditelji saznaju da im je dijete žrtva nasilja preko interneta, trebaju poduzeti sljedeće:

- poučiti dijete da ne odgovara na nasilne, prijeteće ili na bilo kakav način sumnjive poruke
- ne brisati poruke ili slike, jer mogu poslužiti kao dokaz
- pokušati otkriti identitet nasilnika kako bi se mogle poduzeti adekvatne mjere za sprječavanje nasilja
- kontaktirati internet providera
- kontaktirati školu
- ako je identitet nasilnika poznat, pokušati kontaktirati njegove roditelje (jer postoji velika vjerojatnost da oni ne znaju kako se njihovo dijete nasilno ponaša)
- kontaktirati policiju ako poruke preko interneta sadrže prijetnje nasiljem, uhođenje, napastovanje, dječju pornografiju i sl.

Ova publikacija objavljena je u okviru projekta "Podrška pravosuđu u Bosni i Hercegovini – Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa", kojeg provodi Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine.

Izradu ove publikacije podržale su Ambasade Švicarske i Kraljevine Norveške u Bosni i Hercegovini. Sadržaj ove publikacije, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju nužno stavove Vlade Švicarske i Kraljevine Norveške, niti Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun Svizra

